

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ**

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СВІДКІВ
ЯК УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОВАДЖЕННЯ**

Монографія

Київ
2018

Рекомендовано до друку Вченою радою
ДНДІ МВС України
(протокол № 3 від 20 червня 2018 року)

Рецензенти:

Сімонович Д. В. – начальник відділу організації освітньо-наукової підготовки (докторантура та ад'юнктура) Харківського національного університету внутрішніх справ, д. ю. н., с. н. с.

Лук'янчиков Є. Д. – професор кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності Національного технічного університету України «КПІ імені Ігоря Сікорського», д. ю. н., професор

Автори:

Дрозд В. Г. – провідний науковий співробітник 2-го науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства ДНДІ МВС України, к. ю. н., доцент, с. н. с. (вступ, підрозділ 2.1); *Пономаренко А.В.* – провідний науковий співробітник 1-го науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства ДНДІ МВС України, к. ю. н., с. н. с. (підрозділи 3.1, 3.2, 3.4); *Климчук В. П.* – провідний науковий співробітник 2-го науково-дослідного відділу науково-дослідної лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності Міністерства ДНДІ МВС України (підрозділи 1.1, 1.2.); *Цуцкіридзе М. С.* – заступник начальника Головного слідчого управління Національної поліції України, майор поліції, к. ю. н., заслужений юрист України (підрозділ 2.2); *Дударець Р. М.* – заступник начальника Головного слідчого управління Національної поліції України, полковник поліції (підрозділ 2.3); *Ананченко В. В.* – заступник начальника управління Головного слідчого управління Національної поліції України, підполковник поліції (підрозділ 3.3); *Бурлака В. В.* – начальник відділу Головного слідчого управління Національної поліції України, підполковник поліції (підрозділ 1.3).

Правове регулювання забезпечення безпеки свідків як учасників кримінального провадження : монографія / В. Г. Дрозд, А. В. Пономаренко, М. С. Цуцкіридзе та ін. ; Держ. наук.-досл. ін.-т. – Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2018. – 362 с.

ISBN 978-966-916-600-5

У монографії проаналізовано теоретико-правові засади забезпечення безпеки свідків у кримінальному провадженні. Досліджено світовий досвід правового регулювання забезпечення безпеки свідків як учасників кримінального судочинства. З цією метою проведено аналіз законодавства країн Європейського Союзу та пострадянського простору. Охарактеризовано правовий механізм забезпечення безпеки свідків у кримінальному провадженні та його структурні елементи. Висвітлено теоретичні та прикладні проблеми його реалізації, на основі чого запропоновано відповідні шляхи вдосконалення чинного законодавства України.

Монографію виконано зі зважанням на останні зміни до чинного законодавства станом на 1 червня 2018 р. Робота може бути корисна для науковців, працівників правоохоронних органів (зокрема, слідчих підрозділів Національної поліції), викладачів, аспірантів, студентів юридичних вищих навчальних закладів, а також для всіх тих, хто цікавиться питаннями захисту свідків у кримінальному провадженні.

УДК 343.143

ISBN 978-966-916-600-5

© Колектив авторів, 2018
© ДНДІ МВС України, 2018

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СВІДКІВ ЯК УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ..	9
1.1. Категорія «забезпечення безпеки» у кримінальному провадженні. Теоретико-правовий аспект	9
1.2. Правовий статус свідків як суб'єктів, щодо яких можуть застосовуватися заходи безпеки у кримінальному провадженні. Теоретико-правовий аспект	21
1.3. Поняття і види заходів забезпечення безпеки свідків у кримінальному провадженні	86
Висновок до Розділу 1	128
РОЗДІЛ 2	
СВІТОВИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СВІДКІВ ЯК УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	134
2.1. Забезпечення безпеки свідків як учасників кримінального процесу на міжнародному рівні	134
2.1.1. Об'єкти та суб'єкти забезпечення безпеки свідків як учасників кримінального процесу на міжнародному рівні	134
2.1.2. Порядок забезпечення безпеки свідків як учасників кримінального процесу на міжнародному рівні	144
2.2. Правове регулювання забезпечення безпеки свідків як учасників кримінального процесу в країнах Європейського Союзу	151
2.2.1. Об'єкти та суб'єкти забезпечення безпеки свідків як учасників кримінального процесу в країнах Європейського Союзу	151

2.2.2. Порядок забезпечення безпеки свідків як учасників кримінального процесу в країнах Європейського Союзу . . .	167
2.3. Забезпечення безпеки свідків як учасників кримінального процесу в країнах пострадянського простору	179
2.3.1. Об'єкти та суб'єкти забезпечення безпеки свідків як учасників кримінального процесу в країнах пострадянського простору	179
2.3.2. Порядок забезпечення безпеки свідків як учасників кримінального процесу в країнах пострадянського простору	192
Висновок до розділу 2	209
 РОЗДІЛ 3	
ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СВІДКІВ ЯК УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	
3.1. Зміст та структура правового механізму забезпечення безпеки свідків у кримінальному провадженні	212
3.2. Об'єкти безпеки та суб'єкти забезпечення безпеки свідків у кримінальному провадженні	254
3.3. Процесуальний порядок забезпечення безпеки свідків у кримінальному провадженні	279
3.4. Шляхи удосконалення правового механізму забезпечення безпеки свідків як учасників кримінального провадження	292
Висновок до розділу 3	298
ВИСНОВКИ	301
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	317
ДОДАТОК	350

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АТС – автоматична телефонна станція

ГК України – Господарський кодекс України

ЄС – Європейський Союз

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

ЗМІ – засоби масової інформації

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України

2012 р.

КПК України 1960 – Кримінально-процесуальний кодекс

України 1960 р.

КВК – Кримінально-виконавчий кодекс України

КК – Кримінальний кодекс України

КМРЕ – Комітет Міністрів Ради Європи

КК України – Кримінальний кодекс України

КОРД – Корпус Оперативно-Раптової Дії

МВС – Міністерство внутрішніх справ України

НСРД – негласні слідчі (розшукові) дії

ОРД – оперативно-розшукова діяльність

ОРЗ – оперативно-розшукові заходи

ООН – Організація Об'єднаних Націй

РРФСР – Російська Радянська Федеративна Соціалістична

Республіка

РФ – Російська Федерація

США – Сполучені Штати Америки

СНД – Співдружність Незалежних Держав

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

СБУ – Служба безпеки України

ФРН – Федеративна Республіка Німеччина

ЦК України – Цивільний кодекс України

ВСТУП

Права та свободи людини і громадянина визнано найвищою цінністю суспільства та держави. Така вимога задекларована у низці міжнародних правових актів, а також Конституції України, що зумовлює потребу в створенні надійної системи забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, у тому числі свідка. Особливої актуальності дане питання набуло у зв'язку із загостренням криміногенної ситуації в державі, збереженням високого рівня латентності злочинів та ін. З огляду на це, в практичній діяльності правоохоронних органів трапляються ситуації, коли, зважаючи на реальну чи потенційну загрозу життю, свідки відмовляються давати показання чи змінюють їх, ухиляються від участі в проведенні процесуальних дій за їх участі. Все це негативно позначається на кінцевому результаті досягнення завдань кримінального провадження. Відтак, побоюючись розправи чи вчинення інших форм протиправного впливу з боку злочинців, свідки не вірять в спроможність державних органів забезпечити їх безпеку і захистити від протиправних посягань.

За висновком міжнародних експертів, протиправний вплив на свідків та інших осіб, які співпрацюють з судовими та правоохоронними органами, став найбільш розповсюдженим засобом підризу системи кримінального правосуддя. З метою подолання зазначених негативних факторів, у 1993 році прийнято Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», але в положеннях чинного КПК України 2012 р. немає жодної статті, яка б спеціально була присвячена цьому питанню. Зважаючи на це, проблема забезпечення безпеки учасників кримінального провадження привертає увагу багатьох науковців, оскільки є саме тим важелем, який передбачає створення належних умов для здійснення повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень.

Питанням забезпечення безпеки учасників кримінального процесу приділяли увагу В.І. Галаган, В.В. Гевко, О.О. Гриньків, В. С. Зеленецький, О. В. Капліна, Н.С. Карпов, Б.М. Качмар, Є.Є. Кондратьєв, В.С. Кузьмічов, Є.Д. Лук'янчиков, А.О. Ляш, В.Т. Маляренко, В. І. Маринів, М.В. Новікова, Т.І. Панасюк, Н.В. Пелипенко, М.А. Погорецький, Т. Л. Сироїд, С.М. Стахівський, В.М. Тертишник, О.В. Усенко, Л. О. Фоміна, В. Ю. Шепітько, М. Є. Шумило, О. Г. Шило, Б. В. Щур та ін.

Проте, аналіз чинного кримінального процесуального законодавства України наочно свідчить, що стан регулювання забезпечення безпеки свідків як учасників кримінального провадження потребує вдосконалення, особливо зважаючи на значний обсяг рішень Європейського суду з прав людини, в яких у контексті ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод дається ґрунтовна оцінка заходам безпеки, що застосовуються в рамках кримінального процесу.

Сформульовані в монографії висновки та окреслені в ній пропозиції є результатом дослідження авторів, їх наукової діяльності, а також пропозицій та зауважень працівників практичних підрозділів Національної поліції України. При обґрунтуванні окремих положень і висновків використано статистичні дані, узагальнення матеріалів практики та результатів проведеного нами анкетування 783 працівників поліції у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Донецькій, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Луганській, Львівській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській, Чернігівській, Чернівецькій областях та м. Києві.

Монографія є комплексним дослідженням актуальної і складної проблеми, пов'язаної із забезпечення безпеки свідків у кримінальному провадженні. У роботі всебічно проаналізовано законодавство України, наукові праці вчених із питань застосування заходів забезпечення безпеки свідків як учасників кримінального процесу, досліджена відповідна емпірична база, що дозволила виявити не лише типові помилки, що допускаються в практич-

ній площині, але й підвищити якість кримінальної процесуальної діяльності в цьому напрямі.

Робота містить вирішення багатьох важливих загальнотеоретичних, кримінальних процесуальних, криміналістичних, тактичних і методичних питань щодо застосування заходів забезпечення безпеки свідків як учасників кримінального провадження.

Сформульовані під час дослідження висновки, пропозиції та рекомендації можуть бути використані в науково-дослідницькій роботі, законотворчій та правозастосовній діяльності, а також в навчально-методичному процесі.